

İDARİ VE SOSYAL ALANLARDA NİZÂM-I CEDİD ÇABALARI

Arş. Gör. Uğur ÜNAL*

ÖZET

XVIII. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin mülki idaresi ve sosyal hayatı büyük bir karışıklık içerisindeydi. 1789'da Osmanlı tahtına çıkan III. Selim, devletin içinde bulunduğu sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla öncelikle askeri alanda olmak üzere idari, sosyal, ekonomik ve diplomatik sahalarda bir dizi yenilik hareketine girişmiştir. Nizâm-ı Cedîd adıyla anılan bu yeniliklerden idari ve sosyal içerikli olanları da dikkat çekmiştir.

III. Selim kendisinden önceki ıslahatçılardan farklı olarak ülkenin yönetimi ile ilgili her alanda yenileşmenin gerekliliğine inanmış bir ıslahatçıdır. Toplamış olduğu "Meşveret Meclisleri"nde ileri gelenlere danışarak iyi niyet ve samimi gayretlerle devletin düzenini sağlamaya çalışan III. Selim, her zaman tebaasının huzur ve mutluluğunu arzulamıştır. 1807 Kabakçı Mustafa İsyanı ile Nizâm-ı Cedîd çabaları ortadan kaldırılmasına rağmen bu dönem, daha sonraki köklü ıslahatçılara örnek olmuştur.

Biz bu çalışmamızda Nizam-ı Cedid yeniliklerinin sadece askeri alanda sınırlı kalmadığını idari ve sosyal alanlarda da kendini gösterdiğini arşiv belgelerine dayalı olarak ele almaya çalıştık.

ABSTRACT

At the end of the 18th century, the civil administration and the social life of the Ottoman Empire was confused. Selim III who

---

* Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Tarih Eğitimi Ana Bilim Dalı.

succeeded to the throne in 1789, tried to solve these problems through which the state passed. He attempted to make renovations in especially military, administrative, social, economic and diplomatic areas. These renovations were called as "Nizâm-ı Cedîd" (The New Order).

As being different from the former reformers, Selim III believed in the necessity of renovation in all area of the state administration. He, consulting with the prominent people of the Meşveret Meclisi (Consultation Council), wanted to provide well-fare and peace for his subjects. Although Nizâm-ı Cedîd (The New Order) was removed by the Rebellion of Kabakçı Mustafa in 1807, it was taken as a model to reformers who came afterwards.

In this article in the light of archive documents, it is tried to be shown that Nizâm-ı Cedîd (The New Order) is a renovation not only limited in the military area, but also in the administrative and social areas.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti, kurulduğu tarihten XVII. Yüzyıl sonlarına kadar sürekli ilerleme ve gelişme içinde olmuştur. Muazzam bir devlet teşkilatı oluşturup çok geniş sınırlara ulaşan devlet, birtakım iç ve dış meseleler yüzünden zamanla gücünü kaybetmeye başlamıştır. Bu yüzden Duraklama ve Gerileme Devirleri'nde, devletin varlığının korunabilmesi ve eski gücüne yeniden kavuşabilmesi için birtakım ıslahat teşebbüslerine girişilmiştir. Ancak ıslahatçı devlet adamlarının birçoğu köklü yenilikleri göze alamamış, kısıtlı yenilik girişimleri de devleti kurtaramamıştır.

XVIII. yüzyıla gelindiğinde, devletin mülkî yönetimi adeta bir anarşi içinde bulunuyor ve bu husustaki bütün suçlamalar vezirlere atfediliyordu. Gerçekten vezirler, yetenek, tecrübe ve ahlaki durumları göz önüne alınmaksızın atanıyor; bunda da başta rüşvet olmak üzere, hatır-gönül ve adam tutma büyük rol oynuyordu¹. Aynı yön-

---

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Hatt-ı Hümayûn Tasnifi (Bundan sonra **HH**. şeklinde kısaltılacaktır) 9441.

tem diğer devlet adamları için de geçerliydi. Bu şekilde atanan bütün devlet görevlileri, verdikleri rüşveti görevleri esnasında halktan çıkartmaya çalışıyorlardı².

Yine geleneksel seçim usullerinden vazgeçilerek artık atama yoluyla bölgelerinde hakimiyet kuran ayanlar da, halka baskı ve zulümlerini artırmaya başlamıştı. Ulema sınıfı ise, bilgi, hak ve adalet kavramlarından uzak kalmışlardı. Örneğin, devlet bir savaş kararı alsa vezirler, ayanlar ve kadılar hep birlikte, bölge halkından savaş ödemelerini fazlasıyla tahsil edip artan miktarı aralarında pay ederlerdi. Bu yüzden küçük yerleşim birimlerindeki halktan pek çoğu değişik vilayetlere, özellikle de İstanbul'a, göç eder olmuşlardı. Mülkî idarenin bozukluğu Hıristiyan teb'ayı da o kadar bezdirmişti ki, bunların çoğu kurtuluşlarını yabancı devletlerden beklemeye başlamışlardı³. Kısacası XVIII. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti'nde adalet mekanizması tam olarak işlememekte, mülkî idare ve sosyal hayatta büyük bir karışıklık göze çarpmaktaydı⁴.

Osmanlı Devleti'nde yenileşmenin bir bütün olduğunu ve onun belirli bir plan-program çerçevesinde gerçekleştirilmesi gerektiğini ilk kavrayan hükümdar III. Selim (1789-1807) olmuştur⁵. XVIII. yüzyılda tahta çıkan diğer Osmanlı padişahları gibi III. Selim de, devlet kurumlarındaki modernleşmenin öncelikle askeri sahada ıslahatlarla mümkün olabileceği kanaatindeydi⁶. Fakat Sultan, temelde askeri alanda yaptığı yeniliklerden başka idari, sosyal, ekonomik ve diplomatik alanlarda da birçok yenilik hareketlerine girişmiştir. III. Selim'in Osmanlı toplumunda meydana getirmek istediği yeniliklerin bütününe "Nizâm-ı Cedîd" denilmiştir⁷. Devleti içinde bu-

2. Yaşar Yücel-A. Sevim, *Türkiye Tarihi*, C. 4, s. 165-166.

3. E. Ziya Karal, *Selim III'ün Hatt-ı Hümayunları*, s. 111. **Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Dahiliyye Tasnifi** (Bundan sonra C.D. şeklinde kısaltılacaktır) 5258, 9920, 10177, 11881, 12633.

4. Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C. 1, s. 75.

5. Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatı'nın Ana Çizgileri*, s. 8.

6. Kemal Karpat, "*Türkler (Osmanlı)*", *MEB. İslâm Ansiklopedisi*, C. 12/II (1988), s. 339.

7. Tayyip Gökbilgin, "*Nizâm-ı Cedîd*", *MEB. İslâm Ansiklopedisi*, C. 9 (1988), s. 309.

lunduğu çöküntüden kurtarmak için büyük gayret sarf eden III. Selim, idari ve sosyal alanlarda da Nizâm-ı Cedîd çabalarını ihmal etmemiş ve bazılarında başarılar kazanmıştır.

III. Selim, kendisinden önceki Osmanlı padişahlarından farklı olarak hedeflediği ıslahatlar için iyi bir hazırlık safhası geçirmiştir. O, daha şehzade iken Fransa Kralı XVI. Louis ile yapmayı planladığı ıslahatlar konusunda gizlice mektuplaşıp ondan bazı tavsiyeler almıştır. Bu girişim III. Selim'in ıslahat yolunda seleflerinden daha ileri gitmek niyetinde olduğunu göstermiştir⁸. Onun Osmanlı tahtına geçme ve milletin sorunlarına çözüm bulma hevesi şu mısralardan da anlaşılmaktadır:

*"Lâyık olursa cihânda bana baht-ı şevket;
Eylemek mahz-ı safâdır bana nâsa hizmet"⁹.*

Tahta geçtikten sonra ilk olarak, yapmayı düşündüğü ıslahatların başarılı olabilmesi ve model alacağı Avrupa kültürünü yakından tanımak amacıyla Ebubekir Râtıp Efendi'yi Viyana'ya sefarete gönderdi (1791). Ebubekir Râtıp Efendi 8 ay süren seyahatinden sonra, Avrupa'nın askerî, idarî ve malî teşkilatı hakkında geniş bilgiler içeren sefaretnamesini III. Selim'e sundu. Bu sefaretnamenin ikinci bölümünde O, sırasıyla Avusturya'da köy ve kasabaların idare şekilleri, halkın durumu, alınan vergiler, fakirler hakkında alınmış tedbirler ve yollar hakkında bilgiler verdi¹⁰. Ayrıca devlet adamlarının yerli kumaş kullanması ve vergilerin düzenli olarak toplanması konusunda birtakım tavsiyelerde bulundu. III. Selim,

8. Sina Akşin, **Türkiye Tarihi 3 (Osmanlı Devleti 1600-1908)**, s. 73. Fransa Kralı XVI. Louis ve III. Selim'in mektuplaşmaları hakkında bkz.: İ. Hakkı Uzunçarşılı, "*Selim III'ün Veliâht iken Fransa Kralı Lui XVI ile Muhabereleleri*", **Bellekten**, II/5-6 (1938), ss. 191-246. Tahsin Öz, "*Fransa Kralı Louis XVI'nun Selim III'e Namesi*", **Tarih Vesikaları**, I/III (1941), ss. 198-202.

9. Osman Turan, **Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi**, C .II, s. 239.

10. Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, s. 161. Ebubekir Râtıp Efendi ve sefaretnamesi hakkında geniş bilgi için bkz.: E. Ziya Karal, "*Ebubekir Râtıp Efendi'nin Nizâm-ı Cedid Islahatı'ndaki Rolü*", **V. Türk Tarih Kongresi (12-17 Nisan 1956)**, ss. 347-355, T.T.K., Ankara 1960. İ. Hakkı Uzunçarşılı, "*Tosyalı Ebubekir Râtıp Efendi*", **Bellekten**, XXXIX/153 (1975), ss. 49-76.

Ebubekir Râtıp Efendi'nin Avrupa ile ilgili tespit ve önerilerini yapılıcak ıslahatlarda dikkate aldı¹¹.

III. Selim, ıslahatlara başlamadan önce ikinci olarak, sivil, asker ve ulemeden ileri gelenlere bir hatt-ı hümayûn yayınlarak, devletin zayıflığının nedenleri ve neler yapılması gerektiği hakkında görüşlerini bildirmelerini istemiştir¹². Bu davranışıyla ıslahatların tabana yayılmasını ve sağlam bir temele dayanmasını hedeflemiştir. Bunun üzerine III. Selim'e ikisi yabancı olmak üzere 22 devlet adamı layiha sunmuştur. Bu layihalarda askeri sorunlar ve bunların çözümleri hakkında görüşlerin yanı sıra, idari ve sosyal meselelere de temas edilmiştir. Bu cümleden olarak, Tatarcık Abdullah Efendi layihasında hocalık ve kadılıkların imtihanla ehliyetli olanlara verilmesi ve ehliyetsiz olanların görevlerinden alınması gerektiğini belirtmiştir¹³. Defterdar Şerif Efendi ise, tımar sisteminin çöktüğünü ve tımar erbabının artık devlete faydası olmayan bir topluluğa dönüştüğünü ifade etmiştir¹⁴. III. Selim, gerek Ebubekir Râtıp Efendi'nin Avrupa ile ilgili müşahedelerini; gerekse kendisine memleketin durumu hakkında sunulan raporları dikkate alarak, idari ve sosyal alanlarda ıslahatlara girişmiştir.

III. Selim, tahta geçer geçmez zulmün kaldırılmasına, beldelelerin imar edilip halkın huzurunun sağlanmasına dair Kaymakam Pa-

11. III. Selim'in ileride yararlanacağı bu sefaretnamedeki idari, iktisadi ve sosyal tespitlerden birkaçı şunlardır: "*İptida Şevketlü Azâmetilû ve Kerâmetilû Pâdişâh-ı Âlempenâh Hazretleri ve ba'dehû Sadrazam ve sâir vüzerâ-yı fihâm ve erkân-ı saltanat ve ricâl-i devlet Hind kumaşı yerine Halep sevâyilerine ve Şam, Bursa ve İstanbul kumaşlarına itibar etsinler...*", "*Avrupa'da fûnûn-ı merkûmeden birisi dahi finanstır ki ahz u i'tâ ve kabz-ı istifâ-yı emvâl-i mîrîyeden ibarettir... Avrupa'da tahsîlât-ı emvâl-i mîrîyeden nice tasarrufât vardır ki gerek reâyâ ve bezirgân gerek esâfil ve ekâbir ve ağınyâdan birer tarik ile vergiyi alurlar ve cem'-i mâl ederler ki kimsenin gücüne gelmez ve safâ ederek verirler". Ahmet Güner Sayar, Osmanlı İktisat Düşüncesi'nin Çağdaşlaşması, s. 176-177.*

12. Şerif Mehmet Paşa, "*Nizâm-ı Devlet Hakkında Mütâlaât*", *TOEM*, 7/38 (1334), s. 74.

13. Besim Özcan, "*Tatarcık Abdullah Efendi ve Islahatlarla İlgili Layihası*", *Türk Kültürü Araştırmaları*, Prof. Dr. İbrahim Yarkın'a Armağan Sayısı (1987), s. 55-64.

14. Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, s. 147-148. III. Selim dönemi layihaları ve layihacıları hakkında geniş bilgi için bkz.: E. Ziya Karal, "*Nizam-ı Cedide Dair Layihalar*", *Tarih Vesikaları*, I/6 (1942), ss. 415-425; I/8 (1942), ss. 104-111; II/11 (1943), ss. 342- 351; II/12 (1943), ss. 424, 432.

şa'ya hitaben bir hatt-ı hümayûnda: "Zulmün artmasından her yer harap oldu. Reâyâda tâkat kalmamıştır. Kadılar, naibler, voyvodalar, a'yânlar ve cizyedarların etmedikleri zulüm yok. Bunlar hep işin ehline verilmeyişinden doğmuştur. Gerek ilmi ve gerek başka mansıplarla devlet hizmetinde ve askeri vazifede olanları yarın Cenâb-ı Allah rûz-ı cezâda hepimizden sorarsa ne cevap vermeli? Sana tenbih ettiğim hususu Semâhatlü Efendi duâcımız ve sâirleri ile devlet ricâli bir bir görüşüp bunların ortadan kaldırılması çaresini bulup arz edesin... Henüz tahta geçtim, işlere ilkinden sonrasına vâkıf değilim. Devletimizin hâli nicedir? Gizlemeyin, doğruca görüşüp sonra bana hakikati bildirmekte kusur etmeyesin. Bu âlem bana emanettir. Bildirmeniz matlûbumdur. İyice düşünüp bildirmezsensiz yarın Allah'ın açık huzurunda iki elim yakanızdadır... Ben doğru söze darılmam. Devletimize hayırlı olan ne ise hakikatiyle bana bildirilsin." demiştir. Sultan Selim bu tarz hatt-ı hümayûnlarla mevcut durumun iyi olmadığını; mülkî ve sosyal meselelerde düzenin sağlanması için acilen reform yapılması gerekliliğini belirtmiştir¹⁵.

Nizâm-ı Cedîd döneminde, devletin içinde bulunduğu bu karışıklığa son verilmesi için, "Der-Beyân-ı Nizâm-ı Hâl ve Vüzerâ-yı Nizâm ve Mirmirân-ı Kirâm" adlı bir yasa hazırlanarak çıkartıldı. Bu yasa ile, padişah ve sadrazam tarafından eyaletlere atanacak vezirlerin yetenekli ve tecrübeli kişilerden seçilmeleri, bunların görevlerinde en az 3 en fazla 5 yıl kalmaları emredilerek; eyaletlerde devletin merkezi otoritesinin güçlendirilmesi, halkın huzur ve mutluluğunun yeniden sağlanması düşünüldü¹⁶. Ayrıca devleti için için kemiren rüşvet ve haksız kazanç ile mücadele etmek üzere "Ref'i î'diyye ve Ref'i Hediyye ve Rüşvet ve Şürû'-ı Nizâm" adlı bir kanun daha çıkarıldı¹⁷.

III. Selim devlet meselelerini görüşmek üzere toplamış olduğu bir mecliste Şeyhülislam ve Kaymakam Paşa'ya hitaben şunları söylemiştir: "Şeyhülislam Efendi Hazretleri! kuzât ve nüvvâbın def-i mezâlimleri senden matlûbumdur. Bak Kaymakam Paşa! Vü-

15. A. Cevdet Paşa, **Tarih-i Cevdet**, C. 4, 1973, s. 398-399.

16. Yücel, **gös.yer.**

17. **Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi**, C. 11, s. 337.

zerânun def-i mezâlimini senden bilirim. Her kim din ve devlete hi-yânet ederse başını keserim ve yerine adam bulurum, evlâdım olsa himâye etmem". Bu meclisten hemen sonra devlet adamları, Şeyhülislam konağında birçok toplantı yapmış ve neticede bazı kararlar almışlardır: Bundan böyle valiler ve mutasarrıflar sık sık azledilmeyecek, her kazanın ayanı eskiden olduğu gibi ahali tarafından usulü dairesinde seçilecek, bu seçime memleketin valisi müdahale etmeyecek, kadılar şer'î mazeretleri olmadıkça memuriyet mahallerine gitmemezlük etmeyecekler, ayrıca arpalıklarına gönderecekleri naiplerin namuskâr kimseler olmalarına dikkat edeceklerdir¹⁸.

Nizâm-ı Cedîd döneminde, mülkî idarede aksaklıkları gidermek için, Anadolu ve Rumeli 28 "il"e bölündü. **Anadolu Eyaletleri:** Mısır, Şam, Bağdat, Basra, Zor, Halep, Karaman, Rakka, Diyarbakir, Adana, Sayda, Musul, Anadolu, Trabzon, Erzurum, Çıldır, Van, Kars, Maraş, Sivas, Cidde, Trablusşam, Girit; **Rumeli Eyaletleri** ise: Rumeli, Silistre, Bosna, Mora, Cezâir olmak üzere taksim edildi¹⁹. Eyaletlerde görevlendirilen vezirlerin sayısı da buna göre tespit edilerek, daha tecrübeli ve yetenekli kişiler vezirlik makamına getirildi²⁰. Bu dönemde birçok vezirin görevine son verildi ve yerlerine yenileri atandı²¹.

Anadolu ve Rumeli'nin her tarafına adalet emirleri gönderilerek halka ve fukaraya zulüm yapılmaması, işlerin adaletle yürütülmesi, merhametin elden bırakılmaması, kanunnamelerin dışında

18. Karal, a.g.e., s. 115. İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devleti'nin İlimiye Teşkilatı**, s. 254.

19. Karal, a.g.e., s. 117.

20. Karal, **Osmanlı Tarihi**, C. V, s. 71. C. D. 3761.

21. III. Selim'in vezirlik görevine son verdiği isimler arasında şunlar yer almaktadır: Azımzâde Yusuf Paşa (C.D. 1799), Seyit Yeğen Mehmet Paşa (C.D. 3263), Bicanzâde Ali Paşa (C.D. 1976), Rumeli Valisi Mehmet Hakkı Paşa (C.D. 2024), Seyit Ömer Paşa (C.D. 3396), Sivas Valisi Hacı Mehmet Paşa (C.D. 3556), Bosna Valisi Osman Paşa (C.D. 3809), Zihneli Hasan Paşa (C.D. 4530), Mora Valisi İsmail Paşa (C.D. 5540), Divrikili Mustafa Paşa (C.D. 6821). Bazı eyaletlere atanan kişiler ise şunlardır: Rumeli Valiliği'ne Hacı Mustafa Paşa (C.D. 1864), Anadolu Valiliği'ne Hacı Osman Paşa (C.D. 8049), Adana Valiliği'ne Süleyman Paşa (C.D. 8075), Rakka Valiliği'ne ise Seyit Ali Paşa (C.D. 4410).

vergi alınmaması, emredilmiştir²². Nitekim 1793, 1794, 1795 yıllarında Şeyhülislam Dürrizade Seyyid Mehmed Arif Efendi'ye, 1799 yılında ise Şeyhülislam olan Mustafa Âşir Efendi'ye gönderilen emirlerde şunları görmekteyiz:

"...Bundan sonra Şeyhülislamlık Makâmından ya da Anadolu ve Rumeli Kadıaskerliği'nden birisi bir göreve tâyin olunacaksa mutlaka ehil olması gerektiği... hükkâm-ı beldeden birinin hilâf-ı şer'-i şerîf zulüm ve teaddîsi mesmû' olmak ihtimâli olur ise ba'de't-tahkîk nefy ve te'dîb olunmak ve hilâfına her kim amel ve hareket eder ise ba'de't-tefahhus nâibleriyle me'an te'dîb olunması... el-hâletü hâzihi memâlik-i mahrûse-i Rumeli ve Anadolu'da vâkî bazı kaza ve kasabanın mürâsele-i şer'iyeleri meçhûl'ül-ahvâl kimesnelere voyvoda ve subaşılık misillû i tâ olunduğuna binâen fukarâ ve zuafâyâ envâ-ı zulm ve hasâret ve nice hukûkun ibtâlîne ic-tisâr eyledikleri... medhûl ve mezmûm ve meçhûl olan kimesnelere arpalık ve menâsıp ve maîşet erbâbı taraflarından niyâbet-i mürâseleleri verilmeyüp kapı kethüdalarına dahi ekîd ve şedîd tenbîh olunması... kuzzât dahi ta'yin olundukta huzûr-ı Şeyhi'l-İslâmî'de isbât-ı vücûd eyleyip keyfiyet ve haysiyeti ma'lûm olmadıkça ta'yin olunmaması..."²³ Görüldüğü gibi, artık bir göreve getirilirken önce liyakat aranmakta; kanunlara riayet etmeyip görevi kötüye kullananların, o görevde tutulmamaları emredilmektedir. III. Selim bu konularda titiz davranılmasını belirterek fermanında: "İşbu emr-i şerîfîm mücebince amel u hareket olunup hilâfına cesâret olunmaya." buyurmaktadır²⁴.

III. Selim dönemine gelindiğinde tımar ve zeâmet usulü de diğer Osmanlı müesseseleri gibi bozulmuştu. Alay beyleri unvanı ile tanınan tımar ve zeâmet sahipleri değersiz ve liyakatsiz kimseler arasından seçilmelerinden başka, bu kimseler topraklarında oturmuyor ve savaş zamanında beraberlerinde mükemmel asker götürcekleri yerde askerlikten anlamayan biçareleri sürüklüyorlardı. Bu

22. A. Cevdet Paşa, a.g.e., s. 403-404. Ahmet Refik, "Sultan-ı Selim-i Salis'te Halk ve Milliyet Muhabbeti", *Yeni Mecmua*, Sayı 23 (1917), s. 451. C. D. 2603.

23. HH. 3708.

24. gös. yer.

olay, III. Selim'i son derece müteessir ettiğinden tımar ve zeâmet ıslahatına derhal başlanması için emir vermiş, neticede tımar ve zeâmet kanunnamesi tanzim edilmiştir (1791). Bu kanunnameye göre: "*Alaybeyleri bundan böyle muktedir, sâdık ve tecrübeli kimseler arasından seçilerek valiler veya vezirler tarafından tayinleri devlete arz edilecektir. Bir yıl içinde yapılacak yoklamada nâmevcût olan alaybeyleri azledilecektir. Kezâ her üç yılda bir umûmî yoklama yapılacaktır. Bu yoklamada kendi sancağından başka sancakta olan tımar ve zeâmet erbâbının tımar ve zeâmetleri kaldırılacaktır. Geleneksel ya da kanunî vergilerden başka keyfî olarak halktan bir şeyler alınmayacaktır*". Fakat çok iyi niyetle kaleme alınmasına rağmen tımar ve zeâmet kanunnamesi gereği gibi tatbik edilmemiş ve hükümler kağıt üzerinde kalmıştır. Bu ise III. Selim devrinde iç idarenin anarşik bir hal almasına sebep olmuştur²⁵. Rumeli'de dağlı isyanları ve ayanların kendi bölgelerinde keyfî idareleri, bu dönemin iç idarede en belirgin sorunları olmuştur²⁶.

İstişareye büyük önem veren III. Selim, devletin sadece padişah, sadrazam, şeyhülislam ve vezirlere ait olmadığını, halkın da devlet idaresine en azından fikirleriyle karışması gerektiğini savunarak, kendi başkanlığı altında daimi bir *meşveret meclisi* (*danışma meclisi*) toplanmasını istemiştir²⁷. Klasik dönem Osmanlı meclisi olan Meşveret Meclisi, Divan-ı Hümâyûn'un önemini kaybetmesinden sonra, özellikle III. Selim döneminde oldukça sık toplanmaya başlamıştır²⁸. Müteaddit defalar yaptığı istişare için kapısına çağırarakları arasında şu isimler vardır. Defterdar Efendi, Hakkı Bey-

25. Karal, *Selim III'ün...*, s. 120-121. Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, s. 103-104.

26. Nizam-ı Cedîd Dönemi'nde Rumeli'de ortaya çıkan dağlı isyanları ve bölgedeki ayanların tutumları hakkında geniş bilgi için bkz.: Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Ayanlık*, Ankara 1994. Yücel Özkaya, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Dağlı İsyancıları (1791-1808)*, Ankara 1983. İ. Hakkı Uzunçarşılı, "*Kadı Abdurrahman Paşa*", *Belleten*, XXXV/138 (1971), ss. 255-302, XXXV/139 (1971), ss. 409-450. C. D. 47, 155, 358, 497, 560, 895, 994, 1248, 1418, 1540, 1694, 1883, 2438, 2733, 3541, 5980, 7311, 10693, 11797, 12502, 13923, 16766, 16835... HH. 2315/B, 2325, 2340, 2623, 2904, 6422/E, 11907...

27. Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Anayasa ve İdare Hukuku*, s. 259.

28. Mehmet Seyitdanlıoğlu, "*Divân-ı Hümâyûndan Meclisi Mebûsân'a Osmanlı İmparatorluğu'nda Yasama*", *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, C. 6 (1999), s. 18.

efendi, Valide Sultan Efendi Kethüdası Mahmud Bey, Kethüda-yı Bevvâbîn Şemseddin Bey, Şehremini Abdurrahman Bey, Hayriyye Muhasebecisi Mustafa İffet Bey, Kapıcıbaşı Seyyid Numan Bey, Sultan Kethüdası Nâşid İbrahim Bey, Darphane Nazırı Ağa, Tersane Emîni Ağa, Lala Mustafa Efendi²⁹. III. Selim, devlete yeni bir düzen ve intizam vermek için bu meclislerde konuşmalar yapmış ve mevcut durumu gözler önüne sererek, devletin menfaatleri konusunda ne kadar samimi olduğunu ortaya koymuştur.

Her için meşveretle halledilmesini isteyen III. Selim³⁰, hatt-ı hümayunlarında sık sık bu noktayı vurgulamaktadır. Bu konuda yazdığı bir hatt-ı hümayununda şöyle demiştir: "*Kâimmakam Paşa, meşveret edeceğiniz maddeyi dikkatlice söyleşir, taraf-ı hümayûnu ma arz edersin. Gönül birliği ile ibâdullah maslahatını Allah için tedbîr edin. Râbıta verin. Bir şey ki meşveret oluna, karar kabulümdür*". Görüldüğü gibi III. Selim meşveretle alınacak kararları uygulamaya hazırdır. Ancak alınacak bu kararların halkın iyiliği için olmasına da dikkat etmektedir³¹.

III. Selim, ülkede diğer padişahlar gibi tebdil-i kıyafet gezerek saraya döndükten sonra durumu bir hatt-ı hümayun ile sadrazama bildirirdi³². Çoğu kez Humbaracı neferi kıyafetinde gezen Sultan'a göre, ülkede idari açıdan en uygunsuz durumlardan biri, devletin muhtelif yerlerinden pek çok kimsenin İstanbul'a gelerek şehri kalabalıklaştırmalarıydı. Köylülerin tarlalarını, tüccarların ve diğer iş sahiplerinin de işlerini bırakarak İstanbul'a gelmeleri; İstanbul'un iâşe ve güvenlik işlerini güçleştirdiği gibi devletin gelirlerini de azaltmakta idi. Bunları engellemek için Divân-ı Hümayûn hocalarından bir nezaretçi maiyyetinde bir teşkilat kuruldu. Bu teşkilat dükkan, medrese ve zaviyeleri dolaşarak taşradan gelenleri defterlere kaydedip işsiz-güçsüz olanları gümrük eminleri aracılığıyla memleketlerine gönderdi³³.

29. HH. 8307/A.

30. HH. 15632/A.

31. Yücel Özkaya, "III. Selim'in Devlet Yönetimi ile İlgili Hatt-ı Hümayunları", X. Türk Tarih Kongresi (1986), s. 1482.

32. HH. 8222.

33. Karal, a.g.e., s. 95. C. D. 9045.

III. Selim asayiş meselesinde gösterdiği titizliği, kıyafet meselesinde de gösterdi. Osmanlı Devleti o sıralar Hint, İran ve Frengistan'dan gelen kumaşların istilasına uğramış bulunuyordu. Devlet ileri gelenleri samur, vaşak kürk ve çiçekli elbise; kadınlar ise İngiliz çuhasından elbise giyiyorlardı. Zamanla kıyafet konusundaki lüks ve israf yaygın bir hal aldı. Bu yüzden, padişah devlet parasının dışarı çıkmaması için memlekette yapılan kumaşların, özellikle Ankara ve İstanbul'da yapılanların, kullanılmasını vezirlerine tavsiye ediyor ve kendisinin hep İstanbulkâri kumaşları giydiğini hatırlatarak bu konuda kendisinin örnek alınmasını istiyordu. Bundan başka bayramlarda büyük devlet memurlarının meratip silsilesine uygun olarak birbirlerine vermek zorunda oldukları hediyelerin de verilmemesini emrediyordu³⁴. Kılık-kıyafet, yiyecek, mesken ve süslenmede israf ve gösterişe kaçanların tespit edilerek cezalandırılmalarını istiyordu³⁵. Ayrıca Padişah, Nizam-ı Cedîd döneminde Müslümanların kavukları ve ayakkabıları için sarı renk, Ermenilerin şapka ve ayakkabıları için kırmızı renk, Yunanlılar'ın siyah, Yahudiler'in ise mavi renk kullanmalarına dikkat ediyordu³⁶.

Kadınların fena kıyafetlerle gezmeleri konusunda da فرمانlar yayınlanarak İstanbul'da edebini teminini sağlamak gayretlerini esirgememiştir³⁷. 1792'de kadınların çarşı ve pazarda açık renk feraceler ile gezip edepsizlik ettiklerini bizzat gözlemleyen III. Selim, "*kadınların açık renk ferace ile gezmeleri ve haddinden fazla yaka takmamaları*" konusunda Sadrazamı uyarmıştır³⁸. Kaymakam'ın, hayat kadınlarının İstanbul'un birçok semtinde çoğaldığına, bunların sürgün edildikleri takdirde gidecekleri yerlere de za-

34. Karal, *Osmanlı...*, s. 71-72. A. Cevdet Paşa, a.g.e., s. 404-405.

35. "*Bir müddetten beri tabiat-ı nâsa isrâf ve sefâhât ârız olarak herkes me'kûlât ve melbûsât ve tezyînâtça ve mesâkince iktidarlarının fevkine çıktıkları ve bilhassa memurların vazifeleriyle nisbet kabul etmeyecek derecede sarfıyatta bulunmalarının fenâ neticeler vereceği... kadın ve erkek herkesin derecesine göre elbiseler giymesi... sâir husûsâta israftan sakınmaları... hilâfına hareket edenlerin cezalandırılması...*" C.D. 1342.

36. Karal, *Selim III'ün...* s. 100-102.

37. HH. 15918.

38. Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları*, s. 436.

rar vereceklerine³⁹; ancak ölüm korkusu verilirse bu işi bırakabileceklerine dair bir yazısına cevaben Sultan: "*Fâhişelerden birkaçını salb (idam) ettiresin, üç tane İstanbul'da biri Üsküdar'da biri Kasımpaşa'da salb olunsun. Bundan böyle kim tutulur ise salb oluna, zabıtlere tenbîh edesin.*" diyerek fuhşun bu şekilde engellenebileceğini düşünmüştür⁴⁰.

III. Selim yufka yürekli ve duygusal bir padişah olarak halkın sıkıntılarından etkileniyordu. Bu özelliğini Sadrazama yazdığı şu satırlarda açıkça görmek mümkündür: "*Bugün tebdîl gezerken Divanyolu'nda fırın önünde kalabalık gördüm, herifin biri dahi, yiyecek ekmek bulamıyoruz diye feryat eyledi. Âlim Allah mükedder oldum, şunun bir çaresine bakasın, zirâ Ramazân-ı Şerîf'te ibâdulla-ha zahmet çekmek lâyük değildir, dikkat edesin*". Yine "*Hergün Cenâb-ı Allah'ın günüdür, benim aslâ nücûma itikâdım yoktur.*" demesi onun, memleketi idare konusunda ihmale fırsat vermediğini ve döneminin çoğu aydınından daha ileri görüşlü olduğunu gösterir⁴¹.

III. Selim'in, reayanın istek ve şikayetlerini daima göz önünde tuttuğu, onların arasında adaletin temini için gayret sarf ettiği Rikâb-ı Hümayûn'a takdim olunan birçok arz-ı hâlin sûret ve hülâsalarından anlaşılmaktadır. O, ister gayr-i müslim ister müslüman teb'a olsun ayırım yapılmaksızın muamele buyurulmasını emretmiştir⁴². Bu konuda şu örnek dikkat çekicidir: 1795 yılında Bursa'da kiliselerini tamir için izin alan gayr-ı müslim bir grup, kiliseyi eski planına göre bina etmek yerine daha da büyülterek genişletmiştir. Daha sonra ise padişahın tepkisini çekme korkusuyla bir grup kadına kiliseyi yıktırmışlardır. Bu iki davranışa da kızan III. Selim, emirnâmesinde: "*...onların ziyâde inşâsına hâkim-i belde ve a'yân ve zabıtândan ruhsat verenler ne makûle adamlardır, ve ba'dehû hedm ü tahrîbinde nisvânı tahrîke sebep olan eşhâs ne*

39. III. Selim dönemine gelinceye kadar, edebin temini için genellikle İstanbul'daki hayat kadınlarının şehirden uzaklaştırılması çaresine başvurulmuştur. Bu uygulama Nizam-ı Cedid döneminde de devam etmesine rağmen (HH. 11209) özellikle III. Selim, hayat kadınlarının idam edilmesini istemiştir (HH. 10845).

40. HH. 11055.

41. Sakaoğlu, a.g.e., s. 446.

42. HH. 4845, 4964, 5204, 5205, 7978, 11117.

miktardır, bunları gereği gibi taharrî ve tahkîk ve sıhhati üzere Dersaadet'e iş'âr u beyân eylemeleri... ziyâde nesne ilâvesiyle kili-seyi ta'mîre cesâret eden kefereden hangileridir, ve hedmine sebep olanlar dahî ne makûle adamlardır, gereği gibi taharrî ve tahkîk ve hâtır u gönüle riâyet olunmayarak 'alâ-eyyi-vechin-kâne hakîkati üzere ism ü resm ve şöhretleriyle bu tarafa tahrîr olunması..." diyerek, mevcut kilisenin muhafaza edilmesi ancak eski büyüklüğünü de geçmemesi gerektiğini belirtmiştir⁴³. Bu örnek III. Selim'in diğer Osmanlı padişahları gibi, zımmîlerin hukukuna saygı gösterdiğini ve ibadetgahların dokunulmazlığına taraftar olduğunu açıkça göstermektedir. Oysa aynı tarihlerde Avrupa'da farklı din hatta mezhebi benimseyenlere karşı gösterilen olumsuz tavırlar hakkında birçok belge bulunmaktadır. Mesela, XVIII. yüzyılda İspanya Engizisyon Mahkemesi, Katolikliğinden şüphe ettiği 14.000 İspanyol'a ağır cezalar vermiş, bunlardan 782 kişiyi idam etmiştir⁴⁴.

İstanbul şehrinin idaresi ve düzeninin sağlanması konusunda Nizâm-ı Cedîd döneminde eskiye göre daha yoğun gayretler göze çarpmıştır. III. Selim, çarşı, pazar, kahve ve konaklarda devlet ve Nizâm-ı Cedîd askerleri aleyhinde konuşanların ve edepsizce sözler söyleyenlerin çoğalmasından dolayı; buna çözüm bulunması gerektiğini söyleyerek gerekirse bu kişilerin cezalandırılmasını istemiştir⁴⁵. Halk, bir süredir çeşitli fesatların doğmasına neden olan içki, eğlence ve dedikodulara fazlaca rağbet göstermeye başlamıştır. Bunun engellenmesi için de Padişah, huzurunda toplanan meşveret meclisinde "*Meyhaneler kapansın.*" kararını almıştır. Bu yüzden rakı ve şarabın alınıp satılması, bilhassa ehl-i İslam'ın içki kullanması tamamen yasaklanmıştır⁴⁶. Yabancı devlet elçilerinin memleketlerinden gelen içkileri kullanmalarına ise müdahale edilmemiştir⁴⁷. Nizâm-ı Cedîd döneminde Sekbanbaşı tarafından kapatılan bazı meyhaneler şunlardır: Kumkapı'da Düzoğlu, Serkez Kalfa, Sam-

43. HH. 10812. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Adliye Tasnifi 6190.

44. Yılmaz Öztuna, *Osmanlı Tarihi*, C. 8, s. 27.

45. HH. 3701.

46. A. Cevdet Paşa, a.g.e., s. 404, HH. 9382, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Cevdet Belediye Tasnifi (Bundan sonra C. Be. şeklinde kısaltılacaktır) 4438. C. D. 3920, 10877.

47. HH. 11257, 11300, 11508.

sunoğlu, Karabacak, Yeni Meyhane; Samatya'da Bahçeli Meyhane, Küçük Kuleli, Kalpakçı, Kelepçe, Gümüş Halka Sürmeli; Fener'de Sakızlı Meyhane...⁴⁸. Tüm yasaklamalara rağmen Boğaziçi'nde bazı meyhaneler içki satmaya devam ettikleri için, buna göz yumup müsaade edenler de cezalandırılmışlardır⁴⁹.

İstanbul'da yapılan ekmekleri de tebdil-i kıyafet denetleyen III. Selim, bu konuda da gerekli titizliğin gösterilmediğini görünce üzülmüş ve fermanlarında, ekmeklerin daha beyaz yapılmasını⁵⁰, bozuk ekmek yapılmamasını, iyi ekmek için temiz buğday kullanılmasını⁵¹, kötü ve ölçüsüne dikkat edilmeden ekmek yapanların cezalandırılmasını emretmiştir⁵². Kıtık olmayan senelerde ekmeklerin daha da güzel çıkarılmasını isteyerek şöyle demiştir: "*Benim vezirim, bir zaman seferler sonra taraf-ı Hak'tan kaht (kıtık) vardı, şimdi Elhamdülillah sefer-i pof ve kaht-ı pof (yani kıtlık dönemi değil) yine ekmekler me'kul (yenilir) değil, buna Allah'ın rızası yoktur, zîrâ zahîre maddesine çok hîle ve fesâd karıştı. Ekmekler temiz, beyaz ve pişkin olsun*"⁵³. III. Selim belirtilen emirlere aykırı olarak bozuk ekmek çıkararak fırıncıları, yağ ve et gibi temel besin maddelerini bedelinden pahalıya satan esnafları Limni ve Seddülbahir Kaleleri'ne hapsedmiştir⁵⁴. İstanbul'da bir an olsun kıtlık ve sıkıntı yaşanmaması için, başta ekmek olmak üzere şehrin ihtiyacı olan ürünlerin dışarı çıkarılıp daha pahalıya satılması işine girişenleri bu davranışlarından men etmiştir⁵⁵. İstanbul'un et ihtiyacı temin edilmediği başka taraflara koyun ve kuzu nakledilmemesini talep etmiştir⁵⁶.

Osmanlı hakimiyeti döneminde İstanbul'un en önemli problemlerinden birisi olan yangınlar, III. Selim döneminde de dikkat

48. HH. 11470, 11497.

49. C. Be. 1067.

50. HH. 15970.

51. C. Be. 3790.

52. HH. 15954, C.Be. 67.

53. HH. 10794.

54. C.Be. 145, 406, 2204.

55. C. Be. 4174, C. D. 8825, 9886.

56. C. Be. 4219, C. D. 540.

çekmiştir⁵⁷. 7 Temmuz 1795 tarihinde Balıkpazarı dışında Hasır İs-kelesi'nde çıkan yangın 11 saat söndürülememiş, ticarethanelerin ve mal depolarının birçoğu yanmış, mevcut zarar devletin iki yıllık gelirine denk tahmin edilmiştir⁵⁸. Bu yangından sonra yürürlüğe konulan İmar Nizamı'yla şu kararlar alınmıştır: "*Sur içinde, surlara dört ziradan daha yakın binalar, sur boyunca da yol üzerine şahnişin, asmalık gibi eklentiler yapılmaması, sur dışında da aynı uzaklığın korunması... sur dışında çıkan yangınların surlara bitişik yapılması yüzünden sur içine atıldığı, bu yüzden surlara yakın yerlerde dükkanlar için dört zira yüksekliğin geçilmemesi gerektiği... dükkanların kârgîrden yapılması, çatılarının yüksek tutulmaması gerektiği... evlerine ve çatılarına ahşap eklenti yapanların şiddetle cezalandırılacağı...*"⁵⁹

III. Selim, İstanbul'da çıkan yangınlar için bu nizamnamenin dışında başka tedbirler de düşünmüş ve uygulamıştır. Yangın çıktığını halka haber vermek için Galata Kulesi'nin üst kısmında tabl yerine kös (büyük bir davul) çaldırmaya başlamıştır. Yangınları söndürmede en büyük sorun olan su kıtlığını giderebilmek için Bayezit, Süleymaniye, Nûr-ı Osmaniye ve Laleli Camileri'nde birer havuz yaptırmıştır⁶⁰. Yangın levazimatından olan tulumba, balta ve kancaların sayılarını her yerde artırmıştır⁶¹. İstanbul'a diğer Osmanlı Sultanları gibi önem veren III. Selim, her açıdan şehrin bakımına dikkat etmiştir. İstanbul'un bazı mahallerinde yeni kaldırımlar yapmanın yanı sıra eskileri de tamir etmeyi ihmal etmemiştir⁶². Bazı mahallerde kaldırım masrafı hükümetçe karşılanmış, bazı mahallerde ise dükkan sahiplerinden tahsil olunmuştur⁶³. Başkentte iskele, rıhtım, köprü ve lağımaların yenilenmesi⁶⁴; ayrıca İstanbul dereleri-

57. C. Be. 681, 829, 865, 957, 986, 1042, 1258, 1604, 1948, 2228, 2707.

58. Öztuna, a.g.e., C. 9. s. 245. İ. Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, C. 4, s. 73.

59. Sakaoğlu, a.g.e., s. 438.

60. Karal, a.g.e., s. 103. C. Be. 2563.

61. C. Be. 949, 1038, 2760.

62. C.Be. 37, 647, 1417, 2389, 2823, 3257, 3382.

63. C. Be. 3902, 4374.

64. C. Be. 731, 781, 1274, 1388, 3459, 4134.

nin temizlenmesi için harcamalar yapılmıştır⁶⁵. Yine İstanbul'da akan su yolları⁶⁶ ve Halkalı suyu tamir ettirilmiştir⁶⁷. Kutsal bölgelerin de su yolları gözden geçirilip tamire alınmıştır⁶⁸.

III. Selim, bunların dışında hatt-ı hümayunlarında; ülkede adaletin tesisi ve güvenliğin sağlanması için birçok konuya temas etmiş, idari ve sosyal alanlardaki nizamsızlığı düzeltme çabalarından geri kalmamıştır⁶⁹. Ancak bütün gayretlerinde halkın huzur ve güvenliğini ön planda tutmuştur. Sultanın bu özelliği hakkında, Londra'ya ikamet elçisi olarak görevlendirilen Yusuf Âgah Efendi'nin sırkatibi Mahmut Râif Efendi'nin⁷⁰ cümleleri dikkat çekicidir: "*Sultan Selim III'ün, teb'asını memnun etmekten başka emeli yoktur. Cüluslarından önce dahi, hükümete nüfuz etmiş bulunan nice suistimallere karşı etkili çareler aramakla meşgul idiler. Asil ecdâdının tahtına henüz cülus etmişti ki, inzivâ köşesindeki derin düşüncelerini uygulama alanına geçirmek istedi. Öncelikle halkın saadeti neredeyse onu gerçekleştirmek istedi*"⁷¹.

Yukarıda verilen bilgilerden anlaşılacağı üzere, III. Selim, halkın adalet prensiplerine uygun olarak, devleti yönetme konusunda son derece titiz davranmış; tebdil-i kıyafet halkın arasında dolaşarak sorunları belirleyip, daha sonra bunlara nasıl çözümler bulabileceğini devletin ileri gelenleri ile görüşerek çareler aramıştır. Belediye hizmetlerine önem vermiş, İstanbul'un sorunlarını çözmeye çalışmıştır. Bu iyi niyetli çabalar, nisbi de olsa bir düzelmeyi sağla-

65. C. Be. 3551.

66. C. D. 3842. C. Be. 201, 221, 3641, 3643.

67. HH. 12100. C. Be. 610, 818, 1341.

68. C. Be. 1656, 1660, 1958. C. D. 7169.

69. HH. 3708, 11649, 15017.

70. Mahmut Râif Efendi'nin Nizâm-ı Cedîd dönemini ele alan "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizâmların Cetveli*" isimli eser bu dönem yenilikleri hakkında geniş bilgiler içermektedir. M. Raif Efendi, o zamana kadar alışılmamış bir tarz olarak yabancı bir dilde kaleme almış olduğu "*Journal du Voyage de Mahmoud Raif Effendi en Engleterre écrit par luy meme*" isimli eserinde Londra'ya varışı ve İngiltere'de kalışı sırasında gördüklerini ve anıları ele almıştır. Geniş bilgi için bkz.: Kemal Beydilli-İlhan Şahin, **Mahmut Râif Efendi ve Nizâm-ı Cedîd'e Dair Eseri**, TTK. 2000. Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri**, s. 178-179.

71. Mahmut Râif Efendi, **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yeni Nizamların Cetveli**, s. 5-6.

mıştır; ancak III. Selim'in tüm gayretlerine rağmen, idari ve sosyal alanlarda bozuklukların tamamen ortadan kaldırılması mümkün olmamıştır. Bütün bu yenilik gayretleri, belli bir kısmı hariç tutulursa genellikle klasik anlayışın bir devamı niteliğindedir.

Girişilen bu yenilik hareketleri bütün ülkenin içerisinde bulunduğu düzensizliği hedef aldığı için, özellikle ulemanın ve yeniçeri askerlerinin tepkilerine neden olmuştur. Zamanla bu tepkilere halk da katılmıştır. Zira ıslahatlar için temel kaynak olan İrâd-ı Cedîd Hazinesi'nin masraflarının artmasıyla birlikte; halk yeni vergilerle mükellef tutulmuştur. Bu yüzden ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlayan halk, belli kesimlerin lüks ve israf içerisinde bulunmasına rıza göstermeyerek tepkilerini göstermişlerdir. Sonuçta kendi çevresinde iyi bir ıslahat ekibi oluşturamayan ve destekleyicilerini kaybeden III. Selim, 29 Mayıs 1807 tarihinde Kabakçı Mustafa İsyanı ile tahttan çekilmek zorunda kalmıştır. Ancak yapmış olduğu yeniliklerin zihniyet bakımından ortadan kalktığını söylemek yanlış olur. Zira 1808'de Osmanlı tahtına çıkan II. Mahmut, kolektif yenileşmenin gerekliliğine inanarak, amcası III. Selim'in yarıda kalmış ıslahatlarını devam ettirecektir.